

елементами системи; 7) продуктивність інноваційного процесу регулюється запровадженням кількісних і якісних методів аналізу; 8) забезпечення наукового рівня підготовки суб'єктів інноваційного пошуку та організація їх співробітництва на основі кооперативних взаємозв'язків; 9) здійснення функціонального розподілу праці, влади та відповідальності; 10) стимулювання суб'єктів інноваційного пошуку до ініціативи та творчості.

Література:

1. Бандурка А. М., Бочарова С. П., Землянская Е. В. Психология управления. – Х.: Фортуна – Пресс, 1998. – 464 с.
2. Васильченко Л. В. Формування управлінської культури керівника школи в системі післядипломної педагогічної освіти: Дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Тернопільський національний педагогічний ун-т ім. В. Гнатюка. – Т., 2006. – 207 с.
3. Шаркунова В. В. Соціальне управління та концепції педагогічного менеджменту в загальноосвітніх закладах: Дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Державна академія керівних кадрів освіти. – К., 1998. – 170 с.
4. Вашенко Л. М. Система управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону: Автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Інститут педагогіки АПН України. – К., 2006. – 40 с.
5. Вудкок М., Френсис Д. Раскрепощенный менеджер. Для руководителя -практика / Пер. с англ. – М.: Дело, 1991. – 320 с.
6. Даниленко Л. І, Островерхова Н. М. Ефективність управління загальноосвітньою школою: соціально-педагогічний аспект: Монографія. – К.: Школяр, 1996. – 302 с.
7. Мармаза О. І. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом. – Х.: Видав. гр. «Основа», 2004. – 240 с.

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ДІЛОВОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

І.Б. Зарубінська

Останнім часом серед української педагогічної громадськості точиться жвава дискусія щодо питань запровадження компетентнісного підходу в національну систему освіти. Дискусійними є питання щодо визначення термінів «компетентність» та «компетенції», переліку так званих «ключових компетентностей», теоретичного оформлення ідей, які б не вносили суперечливих тенденцій у загальну схему функціонування освіти як взаємоузгоджені окремі складові, а також щодо меж застосування компетентнісного підходу, проблем і труднощів у його реалізації.

Однак, актуальність побудови змісту освіти, орієнтація форм та методів навчання на формування компетентності учнів та студентів вищих навчальних закладі не викликає сумнівів.

Разом з тим експериментальні дослідження та аналіз літератури доводять, що існує об'єктивна невідповідність між потребою суспільства в соціально компетентних та готових до подальшого саморозвитку випускниках вищих навчальних закладів та відсутністю науково обґрунтованих педагогічних умов та виховних технологій, орієнтованих на формування ключових компетентностей сучасної молоді. Тому **темою даної статті** є дослідження умов формування соціальної компетентності як однієї з ключових компетентностей студентів у процесі викладання англійської мови у вищому навчальному закладі

Акцентування сучасної освіти на розвитку ключових (життєво необхідних) компетентностей є однією з освітніх вимог впливових міжнародних організацій: Ради Європи, Організації економічного співробітництва та розвитку, ряду єврокомісій в галузі науки. Про необхідність розгортання науково-педагогічного пошуку у визначеному напрямку свідчить розроблення й реалізація ряду освітніх проектів в Україні [6].

Поняття ключових компетентностей застосовується для визначення таких, що дають змогу особистості ефективно брати участь у багатьох соціальних сферах і які роблять внесок

у поліпшення якості суспільства та сприяють особистому успіхові, що може бути застосовано до багатьох життєвих сфер. Ключові компетентності становлять основний набір найзагальніших понять, які слід деталізувати в комплекс знань, умінь, навичок, цінностей та ставлень за навчальними галузями й життєвими сферами тих, хто навчається.

До переліку ключових компетентностей, визначених українськими педагогами увійшли:

1. уміння вчитись;
2. соціальна компетентність;
3. загальнокультурна компетентність;
4. здоров'язберігаюча компетентність;
5. компетентності з інформаційних і комунікаційних технологій;
6. громадянська компетентність;
7. підприємницька компетентність.

Сформованість зазначених компетентностей є результатом взаємодії багатьох різноманітних чинників, але найкращі результати досягаються, безперечно, завдяки цілеспрямованим педагогічним впливам на учнів та студентів під час їхнього навчання у закладах освіти.

Детальний аналіз природи зазначених ключових компетентностей, їх складових та умов формування дозволяють прийти до висновку, що існують певні сенситивні періоди для формування окремо взятих компетентностей.

Так, якщо уміння вчитися, загальнокультурна, громадянська, здоров'язберігаюча компетентності мають формуватися впродовж усього періоду навчання в школі та в подальшому під час отримання вищої освіти, то сенситивним періодом для формування та розвитку компетентності з інформаційних і комунікаційних технологій є старші класи середньої школи та період навчання у вищому навчальному закладі. Останній період є також сенситивним і для розвитку підприємницької та соціальної компетентностей.

Однією з найактуальніших проблем, які стоять перед вищою школою сьогодні є саме формування соціальної компетентності студентів вищих навчальних закладів.

Юнацький вік є одним з найважливіших етапів становлення зрілої особистості. В цей період проходить формування моделі поведінки, професійне самовизначення людини, засвоєння норм стосунків між людьми, формуються стійкі дружні зв'язки, складаються сім'ї. Сучасний світ, який постійно змінюється, вимагає від юнаків та дівчат активної життєвої позиції, вміння приймати сміливі рішення, брати відповідальність за свої поступки. Таким чином цей вік є періодом зародження багатьох потенційних можливостей людини, доля яких часто залежить від поступків та екзистенційних виборів, зроблених у юності.

У такому контексті становлення здорової особистості, яка розвивається та само актуалізується, неможливе без уміння ефективно справлятися з проблемними життєвими ситуаціями та кризами, продуктивно співпрацювати з різними партнерами в групі та команді, виконувати різні ролі та функції в колективі, застосовувати технології трансформації та конструктивного розв'язання конфліктів, розробляти й реалізовувати соціальні проекти і стратегії індивідуальних та колективних дій, що є інтегративними складовими соціальної компетентності особистості.

Як зазначають спеціалісти в галузі вікової психології найбільш висока здатність сприймати професійний і соціальний досвід відзначається у людини в віці від 18 до 25 років, тобто на тому відрізку життєвого шляху, який співпадає з навчанням у вищому навчальному закладі [3].

Отже, юнацький вік є сенситивним для формування соціальної компетентності, а контекстний характер діяльності дозволяє сформувати компетенції, які збережуть свою актуальність для всього подальшого життя та діяльності особистості.

Соціальна компетентність передбачає такі здатності:

– аналізувати механізми функціонування соціальних інститутів суспільств, визначаючи в них власне місце, та проектувати стратегії свого життя з урахуванням інтересів

і потреб різних соціальних груп, індивідуумів, відповідно до соціальних норм і правил, наявних у суспільстві та інших чинників;

- продуктивно співпрацювати з різним партнерами в групі та команді, виконувати різні ролі та функції в колективі, проявляти ініціативу, підтримувати та керувати власними взаєминами з іншими;

- застосовувати технології трансформації та конструктивного розв'язання конфліктів, досягнення консенсусу, брати на себе відповідальність за прийняті рішення та їх виконання;

- спільно визначати цілі діяльності, планувати, розробляти й реалізовувати соціальні проекти і стратегії індивідуальних та колективних дій;

- визначати мету комунікації, застосовувати ефективні стратегії спілкування залежно від ситуації, вміти емоційно налаштовуватися на спілкування з іншими;

- вміння прогнозувати виникнення проблемної ситуації та володіння конструктивними методами її попередження та додання.

На думку експертів «DeSeCo», компетентність проявляється в діяльності особистості в різних контекстах (наприклад, у соціально -економічному та політичному оточеннях) та побудована на поєднанні взаємо відповідних пізнавальних ставлень і практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань, вмінь, всього того, що можна мобілізувати для активної дії.

Так соціальна компетентність передбачає такі вміння:

1. Вміння ефективного спілкування (уміння слухати; уміння чітко висловлювати свої думки; уміння відкрито виражати свої почуття, без тривоги та звинувачень; володіння невербальною мовою; уміння адекватно реагувати на критику; уміння просити про послугу або допомогу).

2. Вміння співчувати (уміння розуміти почуття, потреби та проблеми інших людей; уміння висловлювати це розуміння; уміння зважати на почуття інших людей; уміння допомагати та підтримувати).

3. Уміння розв'язувати конфлікти (уміння розрізняти конфлікти поглядів та конфлікти інтересів; уміння розв'язувати конфлікти поглядів на основі толерантності, уміння розв'язувати конфлікти інтересів за допомогою конструктивних переговорів).

4. Уміння поводитися в умовах тиску, погроз, дискримінації (уміння розрізняти прояви дискримінації; уміння обстоювати свою позицію та відмовлятися від небажаних пропозицій; уміння уникати небезпечних ситуацій, та конструктивно розв'язувати проблеми).

5. Уміння спільної діяльності та співробітництва (уміння працювати в команді; уміння визнавати внесок інших у спільну роботу, уміння адекватно оцінювати свої здібності та свій внесок у спільну діяльність).

Ефективним механізмом формування соціальної компетентності майбутніх фахівців може слугувати викладання ділової англійської мови студентам вищих навчальних закладів економічного профілю. Перш за все це стає можливим завдяки тому, що ділова англійська мова має всі характеристики навчальної програми, орієнтованої на компетентнісну модель освіти.

Так, особливість ділової англійської мови полягає в інтеграції процесів формування дискурсивної компетентності та розвитком соціальної компетентності студентів економічних спеціальностей. За таких обставин наголос в процесі опанування іноземною мовою студентами ставиться не на вивченні виключно культурологічних особливостей країни, мова якої вивчається, а на формуванні сукупності універсальних стереотипів професійної поведінки майбутнього спеціаліста.

Англійська мова у сучасному світі – це засіб міжнародної комунікації, причому досить часто зовсім не з носіями мови, а представників різних національностей один з одним. Тому постає багато запитань пов'язаних з вивченням цього предмету, серед яких, зокрема, питання про те, яка саме англійська мова потрібна майбутньому фахівцю.

На нашу думку, проектування нових ефективних програм з англійської мови для студентів, чиєю спеціальністю не є власне мова, слід на основі ділової англійської мови а формування соціальної компетентності майбутнього спеціаліста виділяти як окрему мету.

Ділова англійська мова фокусується на комунікативних уміннях, комунікативній методології та ефективності і того, і іншого. Під комунікативними вміннями ми розуміємо такі:

- вміння вести ділові телефонні переговори;
- вміння читати ділову кореспонденцію;
- писати звіти, протоколи, ділові листи;
- письмово оформляти та передавати інформацію;
- вміння брати участь в дискусіях, зборах, конференціях;
- вміння вести збори;
- вміння проводити переговори з діловими партнерами;
- сприймати на слух великий обсяг інформації та трансформувати її;
- проводити презентації (виступи на наукових конференціях, під час захисту проєктів, під час участі у співбесідах під час пошуку роботи).

Абсолютно зрозумілим є те, що такі уміння та навички необхідні будь-якому сучасному спеціалісту, незалежно від сфери діяльності та є частиною його соціальної компетентності. Також такі вміння передбачають і певну мову, прийняті моделі поведінки та соціокультурні уявлення, що схвалюються всіма учасниками такого процесу.

Дослідження, яке проводилося на базі факультету Міжнародних економічних відносин і менеджменту Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» показало, що заняття з ділової англійської мови допомагають студентам розвивати такі якості:

- вміння працювати в команді;
- вміння брати на себе відповідальність під час вирішення різноманітних проблем;
- вміння виявляти проблеми та знаходити шляхи їх розв'язання;
- вміння аналізувати нові ситуації та застосовувати для їх аналізу вже наявні знання;
- вміння приймати рішення на підставі «здорового глузду» за умов відсутності всієї необхідної інформації;
- вміння проявляти наполегливість, толерантність;
- вміння конструктивно розв'язувати конфлікти та інші проблемні ситуації.

Випускники, які вже займаються трудовою діяльністю також відмітили такі корисні, на їхню думку, навички та вміння, яких вони набули під час вивчення курсу «Ділова англійська мова» в університеті, як вміння аналізувати проблемну ситуацію, вести ділові переговори, вміння працювати в команді, вміння ефективно спілкуватися та адекватно реагувати на критику, вміння ефективно поводитися під час співбесіди у процесі пошуку роботи та подальшого службового зростання та інші якості, які є складовими соціальної компетентності. Отже результати вивчення предмета «Ділова англійська мова» дають можливість студентам та випускникам на практиці застосувати конструктивні види компетентності.

Проведене дослідження показало, що механізмом успішної реалізації потенціалу розвитку соціальної компетентності студентів, закладеного в курсі ділової англійської мови, є використання сучасних освітніх технологій, які відповідають контекстному підходу до організації навчального процесу, що означає практичне навчання іноземній мові в контексті майбутньої професійної діяльності студента. До таких технологій належать ділові ігри, тренінги, технологія кейсів.

Викладання ділової англійської мови є не тільки одним із механізмів формування соціальної компетентності студентів, але й важливим чинником підвищення професійної компетентності самого викладача, включеного до загального процесу підготовки майбутнього спеціаліста.

Таким чином, курс «Ділова англійська мова» може стати фактором розвитку соціальної компетентності студентів вищих навчальних закладів економічного профілю за таких умов викладання:

- зорієнтованість викладання на спеціалізацію та рівень вивчення англійської мови відповідно до професійних потреб майбутнього фахівця;

- формування мовних та мовленнєвих навичок, спеціального лексичного запасу відповідно зі спеціальністю студента;
- використання сучасних освітніх технологій, що використовуються в рамках контекстного підходу до навчання;
- чітко сформульованих цілей вивчення предмета, критеріїв оцінювання навчальних досягнень та забезпечення високого рівня вмотивованості студентів.

Відзначаючи високий потенціал курсу «Ділова англійська мова» щодо формування та розвитку соціальної компетентності студентів, слід наголосити на необхідності наукового обґрунтування теоретичних засад формування соціальної компетентності студентів під час навчання в вищому навчальному закладі в цілому.

Література:

1. Байденко В.И., Джерри ван Зантворт. Модернизация профессионального образования: современный этап. Европейский фонд образования. – М., 2003. – 287 с.
2. Белицкая Г.Э. Социальная компетентность личности // Субъект и социальная компетентность личности. / Под ред. А.В. Брушлинского. – М.: ИП РАН, 1995. – С. 84 – 96.
3. Гамезо М.В., Герасимова В.С., Горелова Г.Г. Возрастная психология: личность от молодости до старости. - М. - 1999. – 314 с.
4. Гушлевська І. Поняття компетентності у вітчизняній та зарубіжній педагогіці. – Шлях освіти, 2004. - №3. – С. 22 -24.
5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / Під заг. Ред.. Овчарук О.В. – К.: «К.І.С.», 2004. – 112 с.
6. Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К.: «К.І.С.», 2003. – 296 с.
7. Фролов Ю.В., Махотин Д.А. Компетентностная модель как основа оценки качества подготовки специалистов //Высшее образование сегодня. № 8. 2004. – С. 24 – 31.

УПРАВЛІНСЬКІ ЯКОСТІ ЯК ЕКОНОМІЧНА, СОЦІАЛЬНА І ПСИХОЛОГО -ПЕДАГОГІЧНА КАТЕГОРІЯ

Л.М. Киш

Сучасне виробництво потребує висококваліфікованого персоналу, чільне місце серед нього посідають перш за все управлінці. Будь-який керівник є перш за все особистістю, а формування сукупності його особистостних якостей є важливою передумовою для подальшої успішної діяльності. Для детального розгляду управлінських якостей необхідно розглянути можливості особистості, які характеризуються такими якісними ознаками, як здібності; навички, біологічні характеристики.

Здібності – анатоמו-фізіологічні та психічні якості людей, що дають їм змогу засвоювати знання і набувати навичок для певної діяльності. В системі набуття досвіду кожна людина може оволодіти необхідними мінімумом знань, умінь і навичок. Проте природа здібностей ґрунтовно не вивчена. Керівник повинен добирати людей, наділених здібностями до виконання своїх функціональних обов'язків. Для виявлення таких існують різноманітні тестові технології.

Навички – способи автоматичного чи напівавтоматичного виконання компонентів процесу трудової діяльності, які формуються внаслідок створення у мозку людини стійких ланцюжків нейронів, що дають змогу при повторенні однотипних операцій виконувати їх, не обдумуючи послідовності чи способів виконання [3, с.383-393].

Невід'ємною складовою особистості є її біологічні характеристики. Індивідуальними біологічними особливостями обумовлюються фізичні навантаження, працездатність, витривалість, швидкість, спритність, сила. Вони характеризують фізичні управлінські якості. Не зважаючи на те, що дані якості не посідають превалююче місце серед загальної кількості,